УДК 159.922.72:616.89-008.441.1:615.85
DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.271000

Зоряна Борисенко, *кандидат психологічних наук,*
доцент кафедри психології
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Валентина Стець, *кандидат філософських наук,*
доцент кафедри психології
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТТЕРАПІЇ У РОБОТІ ЗІ СТРАХАМИ

У статті розглядається метод мультитерапії у корекції страхів дітей. Описуються основні форми та методи роботи з молодшими школярами із використанням мультфільмів. Відзначено, що при правильній організації переглядів вони стають неоціненними помічниками при корекції і профілактиці дитячих страхів, сприяючи посиленню адаптивних можливостей дитини, розвитку творчих і комунікативних здібностей, підвищенню самооцінки і впевненості у собі. Описано специфіку застосування "мультитерапії" для корекції страхів молодших школярів.

Ключові слова: *страх; діти молодшого шкільного віку; корекція; анімація; мультитерапія.*
Літ. 7.

Zoryana Borysenko, *Ph.D. (Psychology),*
Associate Professor of the Psychology Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Valentyna Stets, *Ph.D. (Philosophy),*
Associate Professor of the Psychology Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE USE OF MULTITERAPY IN WORKING WITH FEARS

The article discusses the multitherapy method in correcting children's fears. The main forms and methods of work with young pupils using cartoons are described. It is noted that multitherapy, as a method of working with younger pupils, contributes to the development of their emotional sphere, which means that younger pupils learn to recognize their own and other people's emotions, cope with negative emotions, and express feelings of joy, admiration, love, and respect. It is emphasized that the use of multitherapy for the purpose of correcting children's fears helps the child find a resource to cope with such an unpleasant experience, and gives the skill of how to behave in a situation that is perceived as hostile.

The specifics of using "multitherapy" for the correction of fears of younger pupils are described. The article presents the developed correctional program for overcoming fears in primary school children, the main method of which is multitherapy, which is based on the selection of watching cartoons about fears, after which their content is discussed with the participants of the correctional group, the actions of the characters, the features of the plot are analyzed, their own thoughts and ideas are expressed.

It is noted that with the proper organization of screenings, they become invaluable assistants in the correction and prevention of children's fears, contributing to the strengthening of the child's adaptive capabilities, the development of creative and communicative skills, and the increase of self-esteem and self-confidence.

Keywords: *fear; primary school children; correction; animation; multitherapy.*

Постановка проблеми. Актуальність проблеми страхів пов'язана зі збільшенням кількості дітей, які мають страхи. Дитині XXI ст., у порівнянні з однолітками XX ст., доводиться долати нові види страхів, спровокованих сюжетами фільмів жахів, персонажами комп'ютерних ігор, бойовиками зі сценами насильства і вбивствами, щоденними повідомленнями про терористичні акти в засобах масової інформації.

Молодший шкільний вік – вік найбільшої вираженості страхів, оскільки когнітивний розвиток дитини посилює глибину розуміння небезпеки та її наслідків. Більш глибоке дослідження цього феномена, на наш погляд, допоможе знайти правильні підходи до його вирішення. Ми виходимо з того, що наявність страхів у дитячому віці у жодному разі не можна залишати без уваги, бо це може стати фактором порушення розвитку особистості в онтогенезі. Невиявлені дитячі страхи можуть серйозно заважати навчальному процесу, особливо це стосується тих що, пов'язані з навчальним процесом; страхи можуть порушувати дитячо-батьківські відносини, а також негативно позначатися на соціальній активності і взаєминах з однолітками і дорослими.

Що раніше буде проводитися корекційна робота, то успішнішим буде подолання страхів у дітей цієї вікової групи. У зв'язку зі складним актуальним завданням психологічної практики є окреслення комплексного підходу до розв'язання проблеми страхів, зокрема практики впровадження новітніх методів корекції страхів у молодших школярів.

© З. Борисенко, В. Стець, 2022

У нашому дослідженні акцент робиться на анімації, а саме мульттерапії, як одному з ефективних методів корекції страхів у дітей молодшого шкільного віку.

Аналіз останніх публікацій. Сутність мультиплікації та деякі психологічні особливості мультфільмів досліджувалися у наукових студіях таких вітчизняних та зарубіжних дослідників, як К. Капельгородська, Б. Крижанівський, О. Шупик, М. Башова, М. Аромашталі та інші. Психологічні особливості сприйняття дітьми кіно- та телевізійної продукції аналізуються у працях Л. Баженової, Є. Захарової, Б. Степанцева та ін.

У дослідженнях В. Абраменкової, Д. Бабиченко, Л. Баженової, Н. Гришаєвої, О. Козачек, О. Куниченко, Н. Олійник, О. Петрунько, А. Романової, М. Соколової та інших обґрунтовується роль мультиплікації в освітньому процесі, вплив мультиплікації на особистість дитини, а також описуються прикладні аспекти роботи з дітьми засобами мультиплікаційних фільмів.

Накопичені знання вже сьогодні дають змогу досить ефективно виявляти і коригувати страхи у дітей молодшого шкільного віку, але, водночас тим, недостатня розробка цієї проблеми може призвести до негативних наслідків.

Метою пропонованої статті є визначення психологічних особливостей прояву страхів у дітей молодшого шкільного віку та обґрунтування специфіки використання анімації з метою їх корекції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Страх як базова емоція у епоху нестабільності, гібридної війни є невід'ємною частиною життя не лише цілого суспільства, але й кожного окремого індивіда. Про те, що страх є найбільш сильною та загрозливою емоцією, яка здійснює значний вплив на психічний розвиток особистості, обґрунтовано у працях К. Ізарда, В. Гарбузова, О. Захарова, В. Лебединського, О. Прохорова та ін.

Проведений нами аналіз емоції страху, дає підставу ствердити що, незважаючи на негативну модальність, страх виконує важливі адаптаційні функції у житті людини, захищаючи чи застерігаючи від небезпеки, примушуючи враховувати можливі ризики тощо. Свідченням амбівалентності страху є те, що він, з одного боку, може вберегти від необдуманих та ризикованих вчинків, а з іншого – може здійснювати негативний вплив на розвиток особистості, сприяючи формуванню невпевненості й підвищеної тривожності [1].

У своєму дослідженні ми прийняли за робоче визначення трактування страху, розроблене в рамках трансакційного аналізу, оскільки воно уможливлює розглядати цей феномен в онтогенетичному аспекті, дозволяє поглиблювати теоретичне розуміння явища, розширювати й урізноманітнювати практичний репертуар психолога, доповнюючи його розробками з інших підходів.

Особливої актуальності набуває розгляд означеного феномену у дітей молодшого шкільного віку, що пов'язано з новою соціальною ситуацією розвитку, яка багато в чому стає стресовою, негативно впливаючи на подальший розвиток особистості.

Дослідниками відзначається низка вікових особливостей змісту страху. Дані наукових досліджень вказують, що хоча з послабленням егоцентризму, ростом самосвідомості і почуттям відповідальності число страхів у молодших школярів зменшується, однак вони повністю не зникають, а трансформуються у нові [4, 89].

Аналіз симптоматики, пов'язаної зі страхами у молодших школярів, дає нам підставу відзначити, що вона є наслідком поєднання соціальних й інстинктивних страхів, а саме страху невідповідності загальноприйнятим нормам на тлі несформованого почуття відповідальності, "магічного мислення" і вираженої в цьому віці навіюваності. Зміни, що відбулися в емоційній сфері дітей, пов'язані, зокрема, з різким збільшенням кількості факторів страху, з одного боку, і недостатністю науково-методичних засобів для вивчення дитячих страхів, з іншого, визначили необхідність вивчення страхів у дітей молодшого шкільного віку.

Сьогодні однією з найпоширеніших форм дитячої діяльності є перегляд мультфільмів (анімаційних фільмів), які, будучи невід'ємною складовою дитинства, засобом розваг, водночас здійснюючи вплив на психічний розвиток підростаючої особистості.

Поняття "анімація" означає з французької "одухотворення, спонукання до діяльності…". Однак однозначного розуміння це поняття поки що не набуло. Анімація – це дивовижний інструмент, який дає можливість розкрити творчі здібності дитини, допомагає у подоланні страхів і набутті впевненості в своїх силах.

Універсальною мовою спілкування дітей і дорослих вважає мультиплікацію Р. Силко. Оскільки у мультфільмах завжди присутня гра, фантазія немає обмежень й немає нічого неможливого, вони наближені до світу дитинства. Автор відзначає, що у сучасному візуально насиченому світі мультиплікація, будучи природним стимулятором, сприяє творчій активності зокрема та розвитку дитини загалом [6, 188].

Мультфільм побудований на доступному для розуміння дитини казковому сюжеті, багатий яскравою образністю, музикальністю, лаконічністю, динамічністю, він безроздільно завойовує увагу дитини. Порівнюючи себе з улюбленими героями, дитина вчиться позитивно сприймати себе й нав-

колишніх, справлятися з власними страхами і труднощами.

Анімація й мультиплікація є видами художньої творчості, що мають широкий спектр можливостей та можуть здійснювати значний вплив на глядача. У зв'язку з цим поняття "мультиплікація" й "анімація" вживають як синонімічні.

Мульттерапія – новий напрям у корекційній роботі, основою якого є певним чином відібрані для перегляду мультфільми, після чого їхній зміст обговорюється з психологом, аналізуються вчинки героїв, особливості сюжету, висловлюються власні думки, ідеї. С. Зубкова відзначає, що це новий напрям у корекційній роботі з дітьми, що передбачає створення ними мультфільмів [2, 26].

За визначенням Н. Сакович, мульттерапія – це споглядання і розкриття внутрішнього і зовнішнього світу, осмислення прожитого, моделювання майбутнього, процес підбору кожному (клієнту) особливої мультиплікації. Це процес пізнання у найбільш співзвучній душі мультиплікаційній формі [6, 188].

Це м'який і ефективний метод, при якому корекція стану дитини відбувається гармонійно і природно. Переглядаючи мультфільм, глядач має можливість побачити нові поведінкові патерни у різних проблемних ситуаціях, зрозуміти позитивні моменти у складних обставинах.

Як зазначає Л. Короткова, мультиплікація може в захопливій формі і доступними для розуміння словами показати навколишнє життя, людей, їхні вчинки і долі, до чого призводить той чи той вчинок героя, дає змогу приміряти на себе і пережити чужу долю, чужі почуття, радощі й прикрощі [2, 28]. Це унікальна можливість пережити, "програти" життєві ситуації без шкоди для власного життя і долі ставить мультфільм у ряд з найефективнішими способами психологічної допомоги дітям.

Засобами мульттерапії впливають на подолання емоційних і особистісних проблем у дитини; виховання бажання спілкуватися з однолітками і зі старшими, осмислювання і відображення своїх переживань; розвиток творчих здібностей; можливостей застосування мульттерапевтичних технологій з розвитку і корекції мовлення.

Мульттерапія відкриває перед дитиною можливість освоєння нових технологій, дає основу для подальшого її розвитку і соціалізації.

Мета мульттерапії – допомогти дитині виявити і усвідомити свої проблеми і показати деякі шляхи її подолання. Психолог у цьому випадку створює особливу атмосферу емоційного прийняття дитини, де підтримується все позитивне, добре, що є у ній; визнається право на будь-які почуття, однак формулюються соціальні вимоги до прояву цих почуттів. Дуже часто мульттерапія застосовується у формі групових занять з 3–5 дітьми.

При цьому мультфільми створюються для всієї групи в цілому, оскільки вважається, що кожна дитина не схожа на іншу і сприймає мультфільм по-своєму, беручи з нього тільки те, що є актуальним для неї, співзвучним її проблемам.

Мульттерапія як частина арт-терапії ґрунтується на тому, що реалізація творчого потенціалу особистості дає потужний ресурс, який допомагає впоратися з проблемами, поліпшити емоційний стан, психічне та соматичне здоров'я, компенсувати недоліки.

У порівнянні з іншими арт-терапевтичними методами роботи з дітьми, мульттерапія має явні переваги:

– по-перше, розв'язує проблему мотивації дітей. Мультфільми з ранніх років стають для дитини дверима у світ культури, цінностей та смислів, художніх образів, символів. Участь у створенні мультфільму, включення результатів її діяльності до загального контексту підвищує самооцінку дитини, її значимість, викликає відчуття причетності до чогось важливого і цікавого;

– по-друге, мульттерапія включає у себе заняття різними видами творчої діяльності: образотворче мистецтво в різних формах (живопис, графіка, фотографія, скульптура), література, музика. Це дає можливість познайомитися з різними видами мистецтва і навчитися різних технік, не обмежуючись у виборі якоїсь одної;

– по-третє, мульттерапія – феномен пожвавлення персонажів. Анімація (одухотворення) властива дитячій свідомості, проте завжди сприймається як диво, і викликає неудаване захоплення як дітей, так і дорослих;

– по-четверте, швидке отримання готового продукту – мультфільму. По-іншому дитина сприймає власний малюнок, який видавався їй негарним, коли бачить його на екрані разом з малюнками інших дітей. Перегляд і обговорення мультфільму дає можливість дитині усвідомити себе автором.

Завдяки усьому сказаному, складаються вище такі умови, при яких кожна дитина переживає успіх, самостійно справляючись з труднощами що виникли на шляху створення мультфільму. Загалом відбувається особистісне зростання людини, знаходиться досвід нових форм діяльності, розвиваються здібності до саморегуляції почуттів і поведінки, і, що не менш важливо, відбувається сприяння до розвитку мовлення [3, 8].

Означена форма роботи спонукає дітей проявляти інтерес до самостійного створення казок, уважного слухання оповідань однолітків, до того, щоб допомагати їм у разі ускладнень, мовних і логічних помилок, та доброзичливо, конструктивно виправляти їх. Використання мультиплікаційної терапії (мульттерапії) значно впливає і на розвиток мовлення дитини з порушенням інтелекту, збагачує її

словниковий запас, розвиває граматичний склад мови, підвищує потребу в мовному спілкуванні з однолітками [7, 36].

Таким чином, мультерапія є потужним засобом формування особистості дитини та відпрацювання психологічних проблем.

Нами була розроблена корекційна програма, спрямована на подолання страхів у дітей молодшого шкільного віку, основним методом якої є мультерапія, що ґрунтується на відборі для перегляді мультфільмів про страхи, після чого їхній зміст обговорювався з учасниками корекційної групи, аналізувалися вчинки героїв, особливості сюжету, висловлювалися власні думки, ідеї.

Мета корекційної програми: зниження або усунення страхів у дітей молодшого шкільного віку, зняття фізіологічних проявів страху.

Етапи реалізації корекційної програми:

1 етап – адаптаційний період. На цьому етапі відбувається адаптація дітей до умов роботи в групі, засвоєння правил, зняття емоційної напруги, створення атмосфери довіри й захищеності (1 заняття).

2 етап – формувальний, завдання якого полягають у корекції страхів, навчання прийомів саморегуляції, зниження емоційного та м'язового напруження тощо (7 занять).

3 етап – завершальний, під час якого відбувається відпрацювання нових форм реагування на ситуацію страху, навичок контролю емоції страху.

Структура корекційного заняття: вступна частина: привітання, знайомство, правила роботи у групі, розповідь психолога про те, чим будуть займатися на занятті, основна частина (перегляд мультфільму і його обговорення, малюнок на задану психологом тему), завершення заняття (рефлексія, підбиття підсумків "Мої перемоги і досягнення", закріплення результатів, ритуал прощання).

Організація корекційних занять: періодичність проведення корекційних занять – 1 раз на тиждень, тривалість заняття – 60 хв. Програма складається з циклу 10 занять.

На першому занятті реалізовувалися такі завдання: знайомство, зняття напруги і встановлення первинного психологічного контакту, створення сприятливого психологічного клімату, підготовка учасників до перегляду мультфільму й арт-терапевтичних технік.

Основна частина корекційних занять передбачала застосування мультерапії, тілесної терапії, а також таких технік арт-терапії, як малюнкова анімація, лялькова анімація, пісочна анімація та інших.

Пропоновані для перегляду мультфільми: "Монсіки: Страх Страхів", "Крихітка Єнот", "Феєринки: Капкан для страху", "Корисні підказки 2: Контрольна без страху", "Корисні підказки: Страх – твій страж", "Як подолати страх: Жила була принцеса", "Якарі: Болото страху", "Ахі-страхи": "Нітрохи не страшно", "Ахі-страхи": "Змій на горищі".

Методика використання мультфільмів з корекційною метою передбачала такі етапи роботи, на кожному з яких дітям пропонуються спеціальні завдання.

Пропедевтичний (підготовчий етап) передбачає введення дітей у сюжетну лінію. Перед початком демонстрації мультфільму психолог чітко і точно формулює мету перегляду.

Переглядовий етап. Перегляд відеофрагментів. Демонстрація мультфільму в повному обсязі є громіздким і неефективним. Сюжет відеофрагменту відповідає віковим особливостям дітей. Перегляд мультфільму триває до 15 хв. Після перегляду проводиться короткий словесний опис змісту або бесіду за змістом – до 5 хв.

Рефлексивний етап. На заключному етапі ми намагалися максимально "включити" кожну дитини у сюжет за допомогою фантазування щодо розвитку сюжету на кшталт "а що було б, якби…", "якби я був…, то…". А також проводився аналіз мультфільму за допомогою ненав'язливих питань, наприклад, таких: Що сподобалося у мультику найбільше? Чому? Що не сподобалося? Чому? Якщо б ти був головним героєм, то хто б це був? Чим тобі цей герой сподобався?

Після обговорення мультфільму учасникам корекційної групи пропонувалися арт-техніки:

– намалювати героя мультфільму чи казки, з яким дитина ототожнює себе і який би переміг страхи чи позитивно справився зі страшними ситуаціями;

– намалювати свої страхи, домалювавши захист проти що лякають (техніка домальовування "захисного об'єкта");

– видозміна малюнка: перетворення "страшного" в "смішне", "похмурого" – на "красиве" (для роботи зі страхами казкових персонажів, темряви, кошмарів і іншими);

– зміна ставлення до об'єкта страху, ближче познайомившись і потоваришувавши з цим об'єктом (при роботі зі страхом темряви й нічними страхами);

– домальовування цікавих, інтригуючих деталей ("сюрприз");

– знищення (зім'яти, порвати, викинути тощо) включає п'ять етапів: попередню бесіду, створення зображення, знищення зображення, раціональне пояснення дитині сенсу показаного прийому і релаксацію;

– малюнок у темряві піском або манкою (при роботі зі страхами темряви, нічних страхів, самотності чи несподіванок).

Багато психологів і психотерапевтів у своїх працях відзначають, що малювання дітьми своїх страхів є досить сильним засобом їх усунення. Малювати

люблять майже всі діти, і саме цей вид дитячої творчості дає змогу найбільш глибоко зазирнути в дитячу душу, побачити заховані у ній переживання. У малюванні дитина ніби заново переживає свої почуття, які раніше відчувала [5].

Є й противники методу малювання дітьми своїх страхів, тому що дитина, малюючи травматичну ситуацію або будь-який образ що її лякає, знову "занурює" себе в стресовий стан, і це має негативний вплив на психіку, травмування спалахує з новою силою.

У процесі впровадження корекційних арт-технік складнощі виникли при зображуванні захисту від об'єктів що лякають. Частина учасників корекційної групи зачиняли самі страхи у будиночках, клітці, під замком тощо. Контури тварин і комах, які їх лякали діти розфарбовували у яскраві неприродні для них кольори та прикрашали їх бантиками, зірками, візерунками.

Коли на одному із занять було запропоновано видозмінити малюнок страху, багато дітей зображували себе в ролі улюбленого персонажа казки чи мультфільма й перетворювали свої страхи на смішні об'єкти.

На останньому занятті основної частини корекційної програми дітям було запропоновано разом з батьками переглянути вдома мультфільм з укладеного нами каталогу мультфільмів, перегляд яких дає інше уявлення дитині про страхи і те, чого вони боялися раніше, виявляється вже не таким страшним. Мультфільми з каталогу пропонувалися для перегляду відповідно до визначених об'єктів страху у досліджуваних молодших школярів.

На наступному занятті завершального етапу корекційної програми відбувалося обговорення переглянутих мультфільмів. Ключове питання в обговоренні "А якби ти був мультиплікатором, щоб ти змінив? Чому?" слугувало містком для застосування методу ігрової анімації. Зміст пропонованого методу полягав у тому, що після обговорення з дітьми змісту мультфільму і актуальних для них питань, які виникли в ході перегляду, їм пропонувалося пограти в гру "художники-мультиплікатори", написати власний сюжет мультфільму з варіантом вирішення ситуації страху, намалювати образи й відтворити все це у динамічній рольовій грі.

На заключному етапі заняття здійснювалося підбиття підсумків та оцінка отриманого досвіду.

Висновки. Отже, мульттерапія – це метод психокорекції, шляхом перегляду короткометражних тематичних мультфільмів, з подальшим їх обговоренням. Цей арт-терапевтичний метод дає змогу домогтися швидкого залучення дітей до спільної діяльності. Мультерапія має не тільки корекційно-терапевтичний ефект, але й розвиває творчі здібності, накопичує внутрішні резерви у дітей. У процесі перегляду і створення мультфільму дитина ототожнює себе з власними проблемами, переносячи їх на персонажа фільму. Дитині легше обговорювати і аналізувати поведінку головного героя, ніж власні труднощі та проблеми. Поведінка персонажів також може служити прикладом взаємодії зі світом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вавілова А.С. Психологічні особливості страхів молодших школярів. *Збірник наукових праць ККПНУ імені Івана Огієнка*, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. 2020. Вип. 1. Т. 1. С. 140–144.

2. Василевська О., Дворніченко Л. Казкотерапія як засіб психологічної роботи з різними віковими категоріями. *Вісник Львівського університету. Серія "Психологічні науки"*. 2020. Вип. 6. С. 24–31.

3. Васильєва О. Використання мультиплікаційних картин і розвивальних фільмів у роботі з дітьми: взаємозв'язок інноваційних технологій. *Дитячий садок (періодичне видання)*. 2013. Вип. 6 (678). С. 1–15.

4. Камінська О.В. Проблема дитячих страхів у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців. *Психологічний часопис*. 2018. Вип. 4. С. 86–104.

5. Ковалевська А.О. Ефективність використання засобів образотворчої діяльності для психокорекції страхів молодших. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки*. 2013. Т. 2. Вип. 10. С. 151–155.

6. Силко Р.М. Мульт-терапія як технологія виховання дітей. *Активна мульт-терапія. Серія: Педагогічні науки.* 2014. № 120. С. 188–190.

7. Сорока О.В. Арт-терапія: теорія і практика : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Астон, 2014. 195 с.

REFERENCES

1. Vavilova, A.S. (2020). Psykholohichni osoblyvosti strakhiv molodshykh shkoliariv [Psychological features of fears of younger schoolchildren]. *A collection of scientific works of Ivan Ohiyenko National University of Psychology, Institute of Psychology named after H.S. Kostyuk of the National Academy of Sciences of Ukraine.* Issue 1. Vol. 1. pp. 140–144. [in Ukrainian].

2. Vasylevska, O. & Dvornichenko, L. (2020). Kazkoterapiia yak zasib psykholohichnoi roboty z riznymy vikovymy katehoriiamy [Fairytale therapy as a means of psychological work with different age categories]. *Bulletin of Lviv University. "Psychological Sciences" series.* Vol. 6. pp. 24–31. [in Ukrainian].

3. Vasylieva, O. (2013). Vykorystannia multyplikatsiinykh kartyn i rozvyvalnykh filmiv u roboti z ditmy: vzaiemozviazok innovatsiinykh tekhnolohii [The use of cartoons and educational films in working with children: the relationship of innovative technologies]. *Kindergarten (periodical edition).*Vol. 6 (678). pp. 1–15. [in Ukrainian].

4. Kaminska, O.V. (2018). Problema dytiachykh strakhiv u doslidzhenniakh vitchyznianykh ta zarubizhnykh naukovtsiv [The problem of the children's fears in the research of domestic and foreign scientists]. *Psychological journal.* Vol. 4. pp. 86–104. [in Ukrainian].

5. Kovalevska, A.O. (2013). Efektyvnist vykorystannia zasobiv obrazotvorchoi diialnosti dlia psykhokorektsii strakhiv molodshykh [Effectiveness of using the means of visual activity for psychocorrection of fears of younger people]. *Scien-*

tific Bulletin of Mykolaiv State University named after Vasyl Sukhomlynskiy. Series: Pedagogical sciences. Vol. 2. Iss. 10. pp. 151–155. [in Ukrainian].

6. Sylko, R.M. (2014). Mult-terapiia yak tekhnolohiia vykhovannia ditei [Cartoon therapy as a technology of raising children]. *Active cartoon therapy. Series: Pedagogical sciences.* No. 120. pp. 188–190. [in Ukrainian].

7. Soroka, O.V. (2014). Art-terapiia: teoriia i praktyka: navchalno-metodychnyi posibnyk [Art therapy: theory and practice: educational and methodological manual]. Ternopil, 195 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.09.2022

УДК 37.091.4:373.2.015.31:613
DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.271010

Надія Дудник, *кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*
Марія Депутат, *магістр спеціальності (дошкільна освіта) Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

ІДЕЇ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У ВАЛЕОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкривається проблема виокремлення виховних заходів, освоєння змісту нових освітніх програм, використання кращого досвіду альтернативних систем, які ставлять на чільне місце завдання валеологічного виховання дітей раннього та дошкільного віку. Подано для розгляду шляхи раціонального використання досвіду роботи ЗДО, що працюють за системою вальдорфської педагогіки. Запропоновано методики використання філософії освіти у введенні дитини в природодоцільне середовище, організації освітнього процесу з урахуванням особливостей індивідуального розвитку, створення емоційно сприятливої атмосфери через використання казкотерапії.

Ключові слова: *валеологічне виховання; вальдорфська педагогіка; діти дошкільного віку; здоров'язбережувальні технології; психо-емоційний розвиток.*

Літ. 14.

Nadiia Dudnyk, *Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the General Pedagogy and Preschool Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*
Maria Deputat, *Master of Preschool Education Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*

IDEAS OF WALDORF PEDAGOGY IN THE VALEOLOGICAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

The article reveals the problem of distinguishing educational activities, mastering the content of new educational programs, using the best experience of alternative systems that prioritize the task of valeological education of early and preschool children. Ways of rational use of the work experience of educational institutions working according to the Waldorf pedagogy system are submitted for consideration. Methods of using the philosophy of education in introducing the child into a natural environment, organizing the educational process taking into account the peculiarities of individual development, creating an emotionally favorable atmosphere through the use of fairy-tale therapy are proposed. The content of the educational program for preschoolers "Stezhina" was analyzed. The advantages of its educational tasks are determined, which actively involve pupils in cognitive and research activities of nature, development of physical abilities of their own body, favorable attitude to healthy food products. The perspective of the expediency of applying the ideas of Waldorf pedagogy in the process of improving educational practice in the conditions of crisis existence is presented. In order to expand the pedagogical experience, innovative classes are presented that form an aesthetic culture, normalize children's experiences, and help overcome fear and anxiety. The article highlights the historiography of the formation and modern use of the Waldorf education system in world and Ukrainian practice. The author's developments in the philosophy of building an educational strategy based on R. Steiner's anthroposophical pedagogy are presented. The value of applying the principle of rhythmicity in the organization of the life activities of preschoolers, taking into account physiological and psychological signs in the transition to the next stages of growth in the conditions of the school is determined.

Keywords: *valeological education; Waldorf pedagogy; preschool children; health-preserving technologies; psycho-emotional development.*

Постановка проблеми. У XXI ст. спектр педагогічних замовлень у суспільстві стає надзвичайно широким: від ранньо-го інтелектуального розвитку до емоційно сприяючого педагогічного наставництва, яке спрямоване на поступальний індивідуальний розвиток відпо-

© Н. Дудник, М. Депутат, 2022